

כטיוילים

נובמבר 2004 < גיליון 81 (24 שקל) חינוך לחינוכי מסע אחר

10

המקומות
המומלצים

- **דלהי** המקומות שלא כדאי להחמיץ
- **דהרמסלה** בודהיזם טיבטי ומסלולים בהימלאיה
- **הגנגס** רישקש והרידואר, הערים הקדושות שעל הנהר
- **אמריצר** מקדש הזהב
- **עמק קולו** הכפרים, היערות ופסטיבל דושרה

צפון הודו הארץ המובטחת

מעבר להרים ובמדבר

בקצה הצפוני של הודו, בצדו השני של רכס ההימלאיה, נמצאת לדאק. נופי הירח שלה ומראה תושביה מזכירים את טיבט יותר מאשר את הודו. טיול בין כפרים, מנזרים ונופים דרמטיים

מדריך מהיר לחטיילים באזור

מחלת גבהים

המקומות הנמוכים ביותר בלדאק נמצאים בגובה 3,200 מטר מעל פני הים. בגובה כזה הגוף נזקק להסתגלות של שלושה-ארבעה ימים כדי להימנע ממחלת גבהים, שתסמיניה כוללים הקאות, דיסאורייטציה ואפילו מוות. בימים הראשונים מומלץ להימנע ממאמץ ולהרבות בשתייה (אך לא קפה ותה). חשוב לטייל בהדרגה, ולהסתגל בכל פעם מחדש אם מעפילים לנקודות גבוהות יותר. בדרך ללדאק חוצים כמה מעברי הרים גבוהים וגם הלינה בדרך עשויה להיות בנקודה גבוהה. דרך טובה להסתגל לגובה היא לצאת ממנאלי למעבר ההרים רוטהאנג, ולשוב למנאלי. טיפוס לגובה ולינה בנקודה נמוכה ממנו נחשב לאופן הסתגלות טוב. אפשר להצטייד בתרופות נגד מחלת גבהים (בהתייעצות עם רופא). במקרי חירום ניתן לקבל טיפול רפואי וחמצן בבית החולים בלה.

סכנות בדרכים

הדרך מסרינגר ללדאק מסוכנת בשל קרבתה לאזור המתיחות בגבול הודו-פקיסטן. בשתי הדרכים המוזכרות בכתבה עלולים לחלות במחלת גבהים. יש לשים לב גם למצב הדרך ומימונות הנהג. ברכב שכור דרשו מהנהג לנהוג בזהירות. לעתים הדרך נסגרת בשל מעבר שיירות צבאיות.

טיסות

טיסות יוצאות מלה אל סרינגר, צ'נדיגר וניו דלהי. המשך בעמוד הבא

משמשים מונחים לייבוש על סלע בכפר אלצ'י. בעונת החורף הם תוסף חשוב למזון החדגוני

כתב וצילם: יותם יעקבסון

מוביל מעבר קהארדונג, Khardung La, שהוא מעבר כלי הרכב הגבוה בתבל - כ-5,600 מטר מעל פני הים גובהו). מדינת ג'מו וקשמיר, הצפונית ביותר בהודו, כוללת לא רק יופי: חלקים ממנה הם מוקדי מתיחות בין הודו לפקיסטן. אל חלקיה המערביים והצפוניים מוטב שלא להיכנס כלל, אך אין זה הדין לגבי לדאק. במאות עברו חצו את חבל הארץ הזה שיירות סחר, והן הותירו אחריהן דרכים קדומות שאפשר לעבור גם בימינו - ברגל או על גבי פרדה. מאז נסללו שני כבישים המגיעים ללדאק: כביש אחד יוצא מסרינגר (Srinagar), בירת המדינה, ומטפס לאורך נהר אינדוס, אלא שהוא עובר סמוך לאזור המתיחות בגבול עם פקיסטן, ומפעם ולפעם מפגיזים אותו, ולכן יש להימנע מנסוע בו. הכביש השני מגיע מדרום, מטפס מעמק קולו (Kullu) דרך העמק קים ספיטי (Spiti) ולהול (Lahaul), חוצה כמה מעברי הרים גבוהים (שלושה מהם גבוהים מ-5,000 מטר מעל פני הים) וגולש אל לדאק. דרך זו, החוצה את ההימלאיה, נפתחה לתנועה בסוף שנות השבעים עקב הצורך

ומה כי ללדאק (Ladakh) אין ולא כלום עם הודו. אמנם חבל הארץ הזה שייך רשמית לתת היבשת הענקית, כחלק ממדינת ג'מו וקשמיר (Jammu and Kashmir), אבל נופיה המזכירים את פני הירח, וגם מראה אנשיה, דתם ותרבותם, קרובים הרבה יותר לשכנה הגדולה מצפון-מזרח - טיבט.

הנופים הייחודיים של לדאק נובעים ממוקומה: מצפון להרי ההימלאיה ומדרום לרכס הרי קרקורם (Karakoram). רכס ההימלאיה, המחסום הטופוגרפי הגדול בעולם, חוסם את ענני המונסון ומונע את ירידת הגשמים מצפון לו. התוצאה היא שכמות המשקעים הרב שנתית הממוצעת בלדאק דומה לכמות המשקעים באילת. אבל בניגוד אליה, הולדאקים אינם מתפללים לגשם, אלא לשמש. זו ממיסה את הקרחונים בפסגות, ומימיהם הצוננים זורמים מטה, אל העמקים. משום כך רוב היישובים בלדאק שוכנים בעמקים הפוריים, כגון עמק נהר אינדוס (Indus), זנסקר (Zaskar), מרקה (Marka) ונוברה (Nubra), שאליו

↑ מנזר ספיטוק. נזיר מזמן את חבריו לתפילת הצהריים באמצעות כלי מקונצ'יה

בניגוד אלינו, הלדאקים אינם מתפללים לגשם, אלא לשמש. זו ממיסה את הקרחונים בפסגות, ומימיהם הצוננים זורמים מטה, אל העמקים

האסטרטגי במעבר נוסף שאינו סמוך לגבול, שדרכו יוכלו כוחות ואספקה להגיע בבטחה לאזור העימות. שימו לב: שתי הדרכים (זו הבטוחה יותר וזו המסוכנת) פתוחות רק בקיץ, מסוף יוני עד תחילת ספטמבר. בכל יתר עונות השנה מעברי ההרים חסומים תחת מעטה כבד של שלג. בשנים האחרונות אפשר להגיע בטיסת פנים מכמה יעדים בהודו.

הבתים מתמוטטים בגשם הראשון

כדי להכיר את לדאק כדאי ללכת בה, ולא מוכרחים לצאת דווקא למסלולי הליכה הרפתקניים וחוצי רכסים. לעתים די בהליכה נינוחה בכפרים וביניהם. טיולים כאלה מאפשרים להכיר את צורת החיים של המקומיים. בדרכים רואים את רשת התעלות הענפה שמובילה מים מהערר צים אל כל חלקה מעובדת, ומשקה את גידולי החיטה, השעורה ותפוחי האדמה (ירקות אחרים מגדלים בכמויות קטנות לצרכים פרטיים בלבד).

בסוף עונת הקיץ (סוף אוגוסט עד ראשית ספטמבר) התכונה בשדות בעיצומה. בעלי השדות יוצאים אל הקציר, אוגדים את התבואה אלומות-אלומות ונושאים אותן אל הגורן, שם מתבצע הדיש בעזרת בהמות תומות. תזונתם של הלדאקים דלה ומושתתת בעיקר על בשר. בנוסף הם נוהגים לשתות גורגור (gurgur) - תה חמאה סמיך ומלוח (שאינו עונה על טעמם הקולינרי של רוב המערביים) - וטסמפה (tsampa) - גרגורי שעורה קלויים וטחונים המעורבבים במים ובחמאה לכדי דייסה. בקיץ נתקלים גם בקטיף משמש - הפירות אמנם קטנים מאוד, אך טעימים וחשובים לגיוון התפריט. הלדאקים מוציאים את החרצן מהמשמשים, והפירות נפרשים על הסלעים לייבוש ויוצרים כתמי כתום עזי הבולטים בנוף הצחיח.

המשך מהעמוד הקודם

בעונה יש טיסות יומיות (תלוי במזג האוויר). ההמראה והנחיתה בלה קשות בגלל מחסום ההרים. רצוי להזמין טיסות מראש (אפשר עוד מהארץ) ולהביא בחשבון טווח ביטחון מספיק למקרה שהטיסה תידחה בשל מזג אוויר סוער.

הליכה לילית

ההליכה הלילית בלה אינה מומלצת, וודאי שלא לבד. ברחובות משוטטים כלבים וכן חיילים הודים שתכופות נמצאים במצב שכרות. בשנים האחרונות אירעו כמה מעשי תקיפה, בייחוד של תיירות שהלכו בגפן.

התנהגות במנזרים

הכניסה אל רוב המנזרים כרוכה בתשלום. חשוב לכבד את שוכני המקום: לבוא בלבוש צנוע, לחלוץ נעליים בכניסה לאולמות התפילה, להימנע מצילום כשאסור ולא להיכנס למקומות אסורים בלא קבלת רשות. סבר הפנים היפות גורם לזרים לא אחת "להרגיש בבית", דבר שפוגע בפרטיותם של המקומיים. הם בדרך כלל ימשיכו לחייך, אך זו גם אחריותנו שהחיוך יעלה מתוך כנות ולא מתוך נימוס.

גיפיים

אל מקומות רבים אי אפשר להגיע ברכב רגיל או בתחבורה ציבורית אלא בג'יפ (למשל אל כמה אגמים במזרח לדאק). סוכנויות נסיעות בלדאק מציעות ג'יפים עם נהג.

טרקים

בלדאק שפע מסלולי הליכה. הטופוגרפיה ומזג האוויר קשים, והשבילים לא תמיד ברורים. אין מפות טובות, ואלה הנמכרות בסוכנויות הן סכמטיות ומטעות. מוטב לטייל עם מדריך מקומי. סוכנויות נסיעות מציעות מסלולי הליכה עם מדריך, פרדות, טבח וציוד: אוהלים, שקי שינה ועוד. כדאי לבדוק את תקינות הציוד טרם היציאה מהסוכנות. כמה מהסוכנויות מתמחות גם בטיפוס קרח (למשל אל הר סטוק).

לקריאה נוספת

ראו כתבה על נשים מרפאות בלדאק המופיעה במסע אחר של חודש זה (מספר 158).

האנשים של לדאק

הלדאקים דומים לטיבטים במראם, בשפתם ובלבושם. חוץ מגלימות הבורדו העוטפות נזירים מקומיים בכל האזור, אין לגברים הלדאקים לבוש מסורתי כלשהו, אבל לעתים הם עונדים תכשיטים. למבוגרים שבהם יש גון עור שחום, והם נראים מבוגרים מכפי גילם. לחלק מהגברים יש שיער ארוך. על צוואר הנשים הנשואות אפשר לראות עדות לדרכי הסחר העתיקות שחצו את האזור מצפון לדרום: ענק הנישואין מורכב מחרוזים עשויים אבני טורקיז, ענבר, אלמוג ופנינים. הטורקיז והענבר מקורם בטיבט, ואילו האלמוג והפנינים מגיעים מחופי הודו. אגב, בלדאק, להבדיל מהודו המוכרת, שורר שוויון בין הגבר לאישה. זהו אחד המקומות היחידים בעולם שבו אישה יכולה לשאת יותר מבעל אחד (לפעמים גם כמה אחים).

פאתי הכפר צ'נגספה הסמוך ללה. החלקות המעובדות מושקות ברשת ענפה של תעלות מים המוטות מערוצי הנחלים

לה: בירה קטנה וגבוהה

המקום היחיד בלדאק שנראה מעט שונה מיתר נקודות היישוב הכפריות-חקלאיות הוא לה, בירת החבל. העיר הקטנה היא אחת הגבוהות בעולם - היא שוכנת בגובה של כ-3,500 מטר מעל פני הים. לצד החיים המסורתיים והשלווים של תושבי העיר, תמצאו בלה של ימינו תשתית תיירותית מתפתחת (וגם נוכחות צבאית לא מבוטלת של צבא הודו ומשוחררי צה"ל), והיא משמשת נקודה טובה ונוחה להתמקם בה ולצאת ממנה לגיחות באזור. בעיר כדאי לבקר בארמון המלך הנטוש ובכמה מנזרים קטנים החולשים על אזורי המגורים הצפופים שבעמק. כל יום שישי נערכות תחרויות פולו סוסים במגרש שלרגלי הארמון. המשחק הוא מעין שילוב בין המשחקים הנהוגים במרכז אסיה ובין המורשת הבריטית, וכדאי לבוא ולראות את ההמונים שבאים לצפות בתחרויות. מדי קיץ נערך בלה ובסביבתה פסטיבל לדאק, שבו מתקיימים מופעי שירה, ריקוד והצגות בתלבושות מסורתיות. הפסטיבל נועד בעיקרו לתיירים, אך גם המקומיים משתתפים בו.

בודהיסטים טיבטים שנתרו על אדמתם

להט האמונה של המקומיים והחשיבות שהם נותנים לפולחן הבודהיסטי גורמים לרבים לראות בלדאק את השנגרי'לה (Shangri La) האחרונה - ארץ מיתולוגית שבה אוצרות רוחניים יקרי מציאות. למעשה, הבודהיזם היה מצוי בלדאק הרבה לפני שהגיע לטיבט. רק בתקופה מאוחרת יחסית, מהמאה השמינית ואילך, השפיעה טיבט על לדאק והנחילה לאזור את הבודהיזם הווג'ריאני (Vajrayana), הקרוי לעתים טנטרי. במובנים רבים לדאק היא אחד האזורים היחידים בעולם שבהם מתקיימת

בכפרים עצמם אפשר לראות את בתי המקומיים, הבניינים מלבני בוץ שהתושבים כורים סמוך לנהרות. את הבוץ דוחסים לתבניות עץ בצורת לבנה ומניחים לייבוש בשמש. מחומר זה בונים גם מבנים עצומים, כגון ארמון המלך הגדול בלה (Leh), המתנשא לגובה של שמונה קומות ומזכיר במראהו את הפוטלה (Potala) - הארמון בעיר להסה (Lhasa) שהיה מקום מושבו של הדלאי לאמה לפני שגלה מטיבט.

בגלל הצורך לחסוך בחומרי בערה, ומשום שהמשקעים מועטים ממיאל, אין שורפים את הלבנים. אבל כשכבר יורד גשם - תופעה שהחלה לפני כמה שנים בד בבד עם התחממות האזור - הלבנים מתמוססות ולמבנים נגרם נזק כבד.

מי שרוצה לעשות מסלול רגלי של כמה ימים בנופים מגוונים יכול לצאת לטרק קל ביחס למסלולי הליכה אחרים באזור (שלושה-חמישה ימים, תלוי בקצב ההליכה ובמשך העצירות בדרך), המתחיל בכפר ספיטוק (Spituk) ומגיע אל הכפר סטוק (Stok). הדרך בין השניים נמשכת לאורך נהר זנסקר, עד שהיא נוטשת אותו ומתחילה לטפס לעבר מעבר ההרים של סטוק (Stok La). היא חוצה קניון יפה ובהמשך גם עמקים מעובדים וכפרים מבודדים, ובמהלכה נקרים לא פעם רועים עם עדריהם.

הטיפוס הסופי למעבר ההרים תלול, וממרומיו נשקפת תצפית יפה על הפסגה המושלגת תמיד של הר סטוק. הירידה ממושכת, תלולה וקשה, והיא משקיפה לכל אורכה אל נוף פתוח של שכבות סלע אנכיות ואל הנהר הזורם למטה. ההגעה לנקודת הסיום בכפר סטוק דרמטית: פתאום מודגש הניגוד החרף שבין ההרים הגבוהים לעמק ובין הישימון הריק לנקודת היישוב, אבל הליכה לאורך השדות ובין בתי הכפר משרה רוגע אמיתי.

מתוך הנוף הבוהק והאפרורי מזכירה לי חזרה אל הרחם. מפתה להתעטף באווירה החמימה והמזמינה ולשקוע אל עומק המשמעויות של שכיות החמדה, בדמותם של פסלים וציורים המציגים עושר איקונוגרפי בלתי רגיל.

תהייה גדולה עולה אצלנו, אנשים מן המערב, לנוכח הציורים המבעיתיים שבהם מוצג המוות במלוא הגרר-טסקה שלו. אין הם באים אלא ללמדנו את עקרון האר-עיות שבעולם. החיך הנלווה אל הציורים מזרי האימה נועד להראות את הדרך הנכונה להתגבר על הפחד מפני המוות. הדרך אל ההארה ארוכה וממושכת ומלווה בתר-גולים קשים ומסוכנים. אחד התרגולים האקזוטיים והסור-דיים המתוארים בציורים הוא תרגול הזיווג המיני, הטנט-רי, אלא שהוא נותר בעיקר בגדר אידיאל לא ממומש.

ישנם כמה מנזרים גדולים ומרשימים מבחינת העושר שלהם, וכמה מהיפים שבהם שוכנים לאורך עמק אינדוס. המנזרים נקראים על שם הכפרים הסמוכים להם, וניתן להגיע אליהם באוטובוסים ציבוריים היוצאים מלה.

אחד המנזרים הגדולים הוא המיס (Hemis), השוכן כ-45 קילומטר דרומית-מזרחית ללה. אפשר לטפס ממנו אל מבדד קטן, שבו נזירים נוהגים להתבודד, מהלך של כשעה וחצי, והלאה אל אוכף המשקיף על מרחב עמק אינדוס ושכבות סלע נטויות.

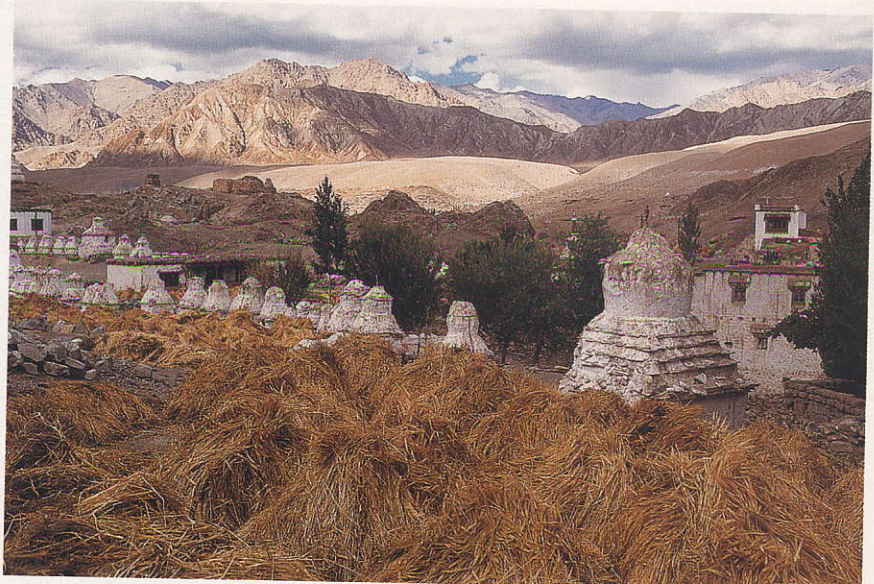
אגפיו של מנזר טיקסה (Tikse), השוכן כ-17 קילומטר דרומית-מזרחית ללה, גולשים במדרון ממרומי הגבעה. בשיא הגובה נמצאים האולמות המרכזיים, ובאחד מהם ניצב אחד מפסלי בודהה מאיטראה (Maitrea), הבודהה של העתיד) הגדול-לים והיפים בכל האזור.

מנזר ספיטוק נושק לשדה התעופה הסמוך ללה. יש בו אולמות תפילה יפים, אך המיוחד במנזר הזה הוא ההיתר למבקרים להיכנס למטבח הציורי - אולם אפלולי שבו סירי נחושת ופליז, קדרות וכלי חביצה יפים. הבישול נעשה על כירה מוסקת בעץ ובגללים, שמעליה ארובה גדולה.

ממרומי הגג אפשר להשקיף על כל סביבת המנזר, אך כשיורדים ממנו ומקיפים אותו מכיוון נהר אינדוס - זוכים בתצפית מרשימה עליו. במקום יש שבילים ברורים היוצאים מהכפר ספיטוק.

מנזר ליקיר (Likir) הגדול והעשיר ממוקם ממערב ללה, במעלה עמק חקלאי מוריק, קילומטרים אחדים מעל הכפר ליקיר. לפני שש שנים נחנך במקום פסל בודהה מאיטראה עצום הנראה למרחוק (אם כי על יופיו והאסתטיות שלו ניתן להתווכח). המנזר יוצא דופן בכך שיש בו שני אגפים - לנזירים ולנזירות, בעוד שבמקומות אחרים הנזירים והנזירות שוכנים בשני מנזרים נפרדים לחלוטין. בנוסף יש בו בית ספר גדול לנזירים ילדים.

במנזר שבכפר אלצ'י (Alchi) השתמרו ציורי קיר עתיים קים למדי מהמאה השמינית לספירה. מנזרים קטנים ופחות מוכרים פזורים בכל לדאק, מקצתם חבויים בתוך הכפרים. לעתים דווקא במנזר קטן ומוזנח זוכים בחוויה המרגשת ביותר. מפעם לפעם מתקיימות במנזרים חגיגות דתיות שונות - ריקודי מסכות (cham) וטקסי בניית מנדלת חול (ראו מסע אחר 143, אוגוסט 2003), שהיא מעין דיאגרמה סמלית לעולם שהנזירים יוצרים מחול צבעוני והורסים בסוף התהליך, כדי לזכור ולהזכיר כי הכל בעולמנו הוא בר חלוף. ©

בלדאק, להבדיל
מהודו המוכרת, שורר
שוויון בין הגבר
לאישה. זהו אחד
המקומות היחידים
בעולם שבו אישה
יכולה לשאת יותר
מבעל אחד, לפעמים
גם כמה אחים

קהילה בודהיסטית-טיבטית על אדמתה ללא הפרעה, ולא בכדי נמלטו לאזור זה פליטים טיבטים רבים מאז השתלטות סין על טיבט בשנות החמישים.

באזור אמנם מתגוררים גם לא מעט מוסלמים (בלה הבריה יש מסגד גדול), אולם בכל הנוגע לסממנים חיצוניים ניים שולטת כאן האמונה הבודהיסטית-טיבטית. בכל מקום ניתן לפגוש נזירים לבושים גלימות בורדו, הארץ זרועה כולה במבני סטופות (stupa, מבני זיכרון לבודהה) וברמפות עשויות אבן שעליהן מונחות אבני מני (mani) הנושאות מנטרות, תפילות וברכות חקוקות. בכל מעבר הרים ומעבר נהר ובראש כל מנזר ובית מגורים מתנוססים דגלי התפילה הצבעוניים. מקצת מהדגלים נראים מהוהים ובלויים, אך אל לכם לטעות ולחשוב שאבד עליהם הכלל. אין זאת אלא שייעודם הושלם, והתפילות המודפסות עליהם נישאו על ידי הרוחות המנשבות אל מחוזות רחוקים שבהם נדרשו.

גוחפות: מוות, חין והארה

הביקור בלדאק אינו שלם בלי ביקור בכמה גומפות (gompa) - הכינוי המקומי למנזר. המנזרים שוכנים במקר-מות נישאים, לרוב מעל הכפרים התומכים בהם כלכלית. הכניסה אל אולם תפילה, שבו שולטים הגוונים החמים,

↑ שדרת סטופות בכפר אלצ'י. הסטופות מסמלות את דבקותם של הילדאקים בבודהיזם הטיבטי

☞ דגלי תפילה מעל לה. לפי האמונה, הרוח נושאת את התפילה הכתובה עליהם אל קצווי עולם הנעדרים אמונה בודהיסטית-טיבטית